

Ustálený elektrický prúd - základné pojmy

Elektrický prúd – definícia

Vektor prúdovej hustoty, definícia, rozmer

Rovnica spojitosti el. prúdu - odvodenie a fyzikálny význam

Ohmov zákon

v integrálnom tvare

v diferenciálnom tvare

Napätie, odpor a vodivosť

Odpor vodiča, merná vodivosť, merný odpor

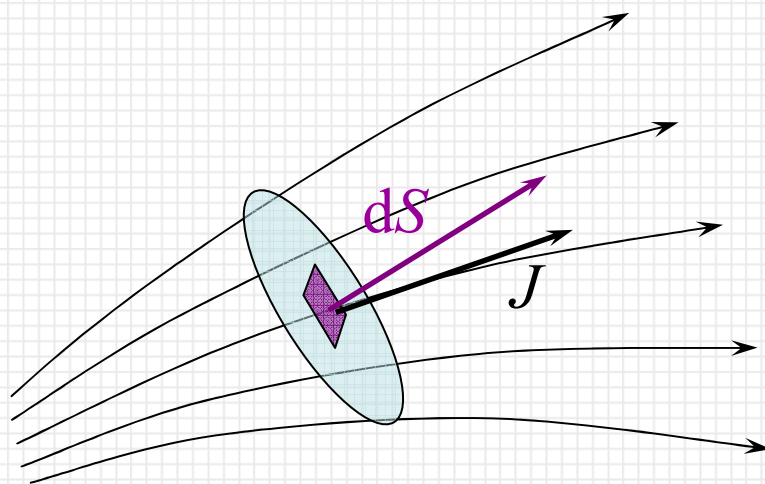
Práca a výkon elektrického prúdu - definícia, jednotky a rozmer

Elektromotorické napätie - definícia

Zákony Kirchhoffove

Spájanie vodičov sériovo a paralelne

Elektrický prúd je usmernený pohyb el. nábojov

Objemová prúdová hustota
(mikroskopická definícia)

$$\mathbf{J} = qn\mathbf{v} = \rho\mathbf{v} \quad [Am^{-2}]$$

n ... koncentrácia pohyblivých nábojov

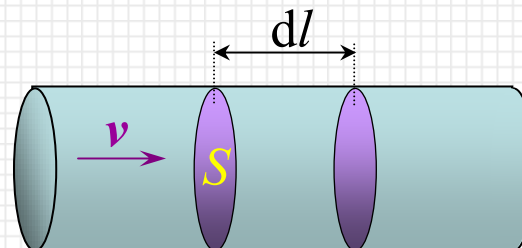
$\mathbf{v}$ ... rýchlosť

ρ ... objemová hustota náboja

$$I = \int \mathbf{J} \cdot d\mathbf{S} \quad \rightarrow \quad = nqvS \quad \rightarrow \quad = nq \frac{dlS}{dt} \quad \rightarrow \quad = nq \frac{d\tau}{dt} \quad \rightarrow \quad = \rho \frac{d\tau}{dt}$$

$$\mathbf{J} = \frac{dI}{dS} \mathbf{n}^0$$

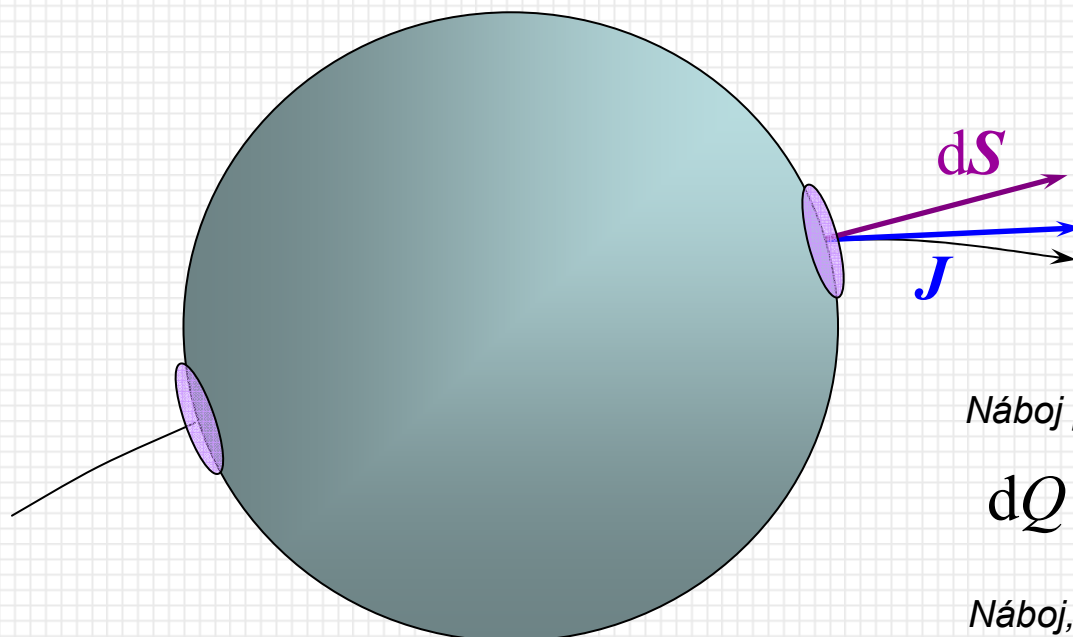
Objemová prúdová hustota
(makroskopická definícia)

$$I = \frac{dQ}{dt}$$

Rovnica spojitosti elektrického prúdu

3

Náboj pretekajúci cez plošku

$$dQ = Idt \longrightarrow = \mathbf{J} \cdot d\mathbf{S} dt$$

Náboj, ktorý vytečie cez celú plochu za čas dt

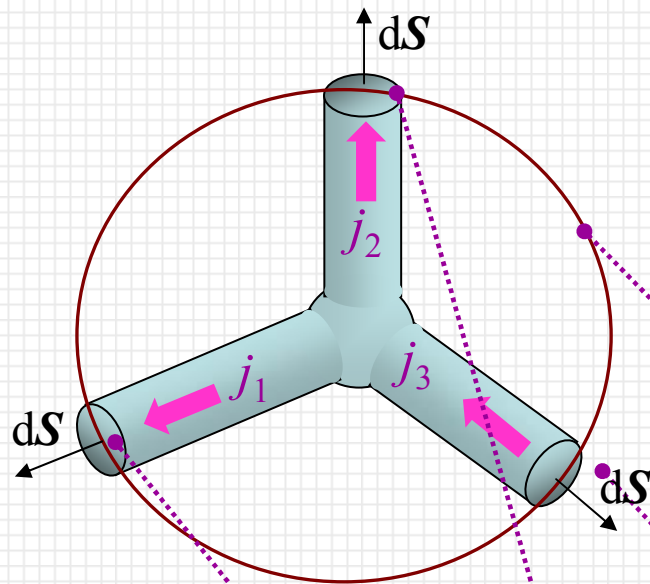
$$\oint_S \mathbf{J} \cdot d\mathbf{S} = - \frac{dQ}{dt}$$

V stacionárnom stave: Ak sa náboj vnútri plochy S s časom nemení (t.j. koľko náboja do plochy vteká, toľko ho z nej aj vyteká)

$$\oint_S \mathbf{J} \cdot d\mathbf{S} = 0$$

Rovnica spojitosti (kontinuity) el. prúd
(znamienko $-$ značí ubúdanie náboja)

1. Kirchhoffov zákon (využitie rovnice continuity)

Stacionárny stav (integral cez uzavretu plochu je 0)

1. Ak vektor $\mathbf{J}$ je súhlasne orientovaný s vektorom plochy $d\mathbf{S}$, je výsledok integrálu $+$, v opačnom prípade $-$.

2. Plochou mimo vodiča $\mathbf{J}=0$

3. Podľa rovnice continuity platí

$$\oint_S \mathbf{J} \cdot d\mathbf{S} = 0$$

$$\oint_S \mathbf{J} \cdot d\mathbf{S} = \int_{S_1} \mathbf{J}_1 \cdot d\mathbf{S} + \int_{S_2} \mathbf{J}_2 \cdot d\mathbf{S} + \int_{S_3} \mathbf{J}_3 \cdot d\mathbf{S} + \int_{S_0} \mathbf{J}_0 \cdot d\mathbf{S}$$

$$0 = +I_1 + I_2 - I_3 + 0$$

všeobecne

$$0 = \sum_{k=1}^n I_k$$

Ohmov zákon v *integrálnom tvare*

V r. 1825-27 Ohm experimentálne zistil, že v kovovom vodiči je závislosť $U = f(I)$ *lineárna*.

$$U = RI \quad \text{Ohmov zákon v integrálnej forme}$$

R ... Koeficient úmernosti – *odpor (rezistancia)*
(závisí od materiálu, dĺžky vodiča, teploty)

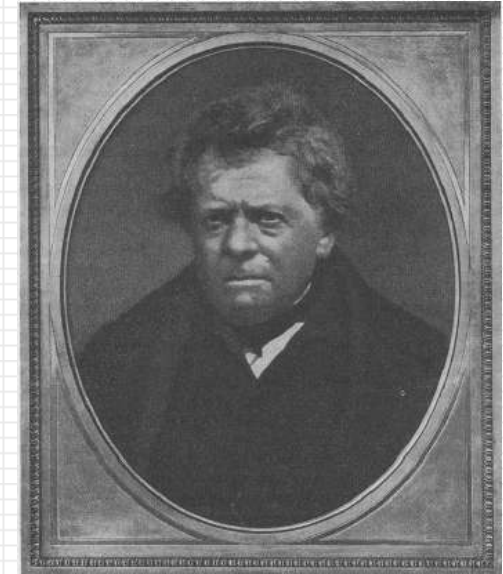
$$1\Omega = \frac{1V}{1A} = 1m^2kgs^{-3}A^{-2} \quad \text{Jednotka je } 1\Omega \text{ (Ohm)}$$

Odpor je vlastnosť vodiča!!!
Súčiastka s takouto vlastnosťou je „*rezistor*“, „*odporník*“, ale aj „*odpor*“

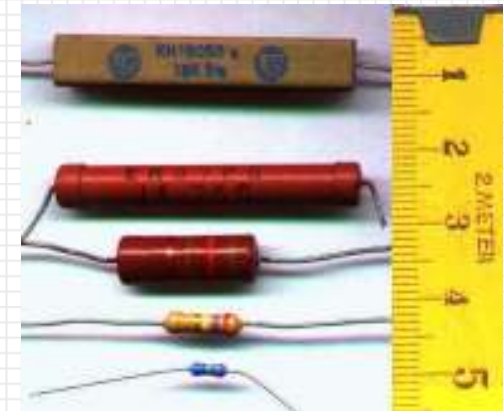
$$I = GU$$

$G = 1/R$ ... – *vodivosť (konduktancia)*

$$1S = 1\Omega^{-1} \quad \text{Jednotka je } 1S \text{ (Siemens)}$$

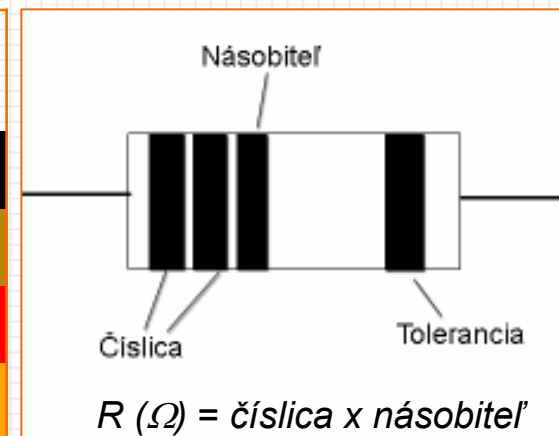

Georg Simon OHM
(1789 Erlangen – 1854 Mníchov)

Farebné značenie rezistorov

Farba	1. pásik	2. pásik	3. Pásik - násobiteľ	4. Pásik - tolerancia
Čierna	0	0	$\times 10^0$	
Hnedá	1	1	$\times 10^1$	$\pm 1\%$
Červená	2	2	$\times 10^2$	$\pm 2\%$
Oranžová	3	3	$\times 10^3$	
Žltá	4	4	$\times 10^4$	
Zelená	5	5	$\times 10^5$	$\pm 0.5\%$
Modrá	6	6	$\times 10^6$	$\pm 0.25\%$
Fialová	7	7	$\times 10^7$	$\pm 0.1\%$
Sivá	8	8	$\times 10^8$	$\pm 0.05\%$
Biela	9	9	$\times 10^9$	
Zlatá			$\times 0.1$	$\pm 5\%$
Strieborná			$\times 0.01$	$\pm 10\%$

Potenciometer
(rezistor s premenlivým odporom)

Odpor ako funkcia rozmerov a teploty

$$R = \rho \frac{l}{S}$$

ρ ... – **rezistivita** (merný odpor)
 Jednotka $1\Omega m$
 (závisí od materiálu)

$$\sigma = \frac{1}{\rho}$$

σ ... – **konduktivita** (merná vodivosť)
 Jednotka $1Sm^{-1}$

$$R = R_0 [1 + \alpha(t - t_0)]$$

α ... **teplotný koeficient el. odporu**

Materiál		Rezistivita pri 20 °C [$\Omega.m$]	Teplotný odporový súčiniteľ pri 20 °C [$^{\circ}C^{-1}$]
Čisté kovy	Striebro	$1,63 \cdot 10^{-8}$	$3,8 \cdot 10^{-3}$
	Meď	$1,72 \cdot 10^{-8}$	$3,9 \cdot 10^{-3}$
	Zlato	$2,35 \cdot 10^{-8}$	$4,0 \cdot 10^{-3}$
	Hliník	$2,83 \cdot 10^{-8}$	$3,9 \cdot 10^{-3}$
	Wolfram	$5,60 \cdot 10^{-8}$	$4,5 \cdot 10^{-3}$
	Nikel	$7,80 \cdot 10^{-8}$	$6,0 \cdot 10^{-3}$
	Cín	$1,15 \cdot 10^{-7}$	$4,2 \cdot 10^{-3}$
	Platina	$1,09 \cdot 10^{-7}$	$3,9 \cdot 10^{-3}$
	Železo	$0,98 \cdot 10^{-7}$	$6,0 \cdot 10^{-3}$
Zliatiny	Mosadz	$0,75 \cdot 10^{-7}$	$\sim 10^{-3}$
	Konštantán	$0,44 \cdot 10^{-6}$	$\sim 10^{-6}$
	Manganín	$0,48 \cdot 10^{-6}$	$\sim 10^{-6}$
	Nichróm	$0,11 \cdot 10^{-5}$	$\sim 10^{-4}$
Polovodiče	Germánium	$\sim 0,5 \cdot 10^0$	záporný
	Kremík	$\sim 2 \cdot 10^3$	záporný
Dielektriká (izolátory)	Sklo	$2 \cdot 10^{11}$	
	Pečatný vosk	$\sim 10^{14}$	
	Síra	$\sim 10^{15}$	
	Tavený kremeň	$> 5 \cdot 10^{16}$	

Ohmov zákon v *diferenciálnom tvare*

8

$$\begin{aligned} dI &= \frac{dU}{R} \xrightarrow{dU = Edl} = \frac{Edl}{R} \xrightarrow{R = \rho \frac{dl}{dS}} = \frac{Edl}{\rho \frac{dl}{dS}} \xrightarrow{} = \frac{1}{\rho} EdS \xrightarrow{} \\ &\xrightarrow{} = \sigma EdS \xrightarrow{} \frac{dI}{dS} = \sigma E \xrightarrow{J = \frac{dI}{dS}} J = \sigma E \xrightarrow{} \boxed{J = \sigma E} \end{aligned}$$

Ohmov zákon v diferenciálnej forme

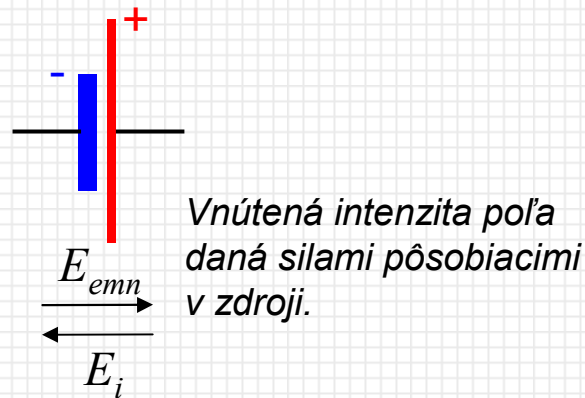
Pozn. Diferenciálna formulácia je oproti integrálnej všeobecnejšia, pretože nezávisí od objemu a tvaru vodivého objektu.

Napr. v polovodičových diódach sa rozteká prúd v objeme pod kontaktom.

Elektromotorické napätie

Aby prúd vo vodiči bol stály je potrebné udržiavať konštantný rozdiel potenciálov. Zariadenie, ktoré sú schopné prenášať náboj proti el. poľu a tak udržiavať konštantný rozdiel potenciálov sa nazývajú **zdroje elektromotorického napätia**.

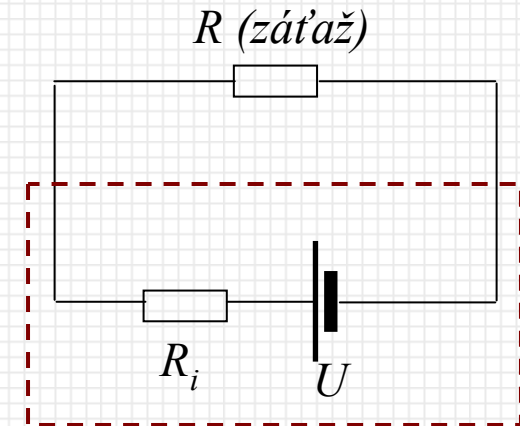

$$E_{emn} = -E_i$$

$$U = R_i I + RI$$

$$I = \frac{U}{R_i + R}$$

Zdroje sa podľa vnútorného odporu delia na **tvrdé** a **mäkké**.

Kirchoffove zákony, 2. Kirchhoffov zákon

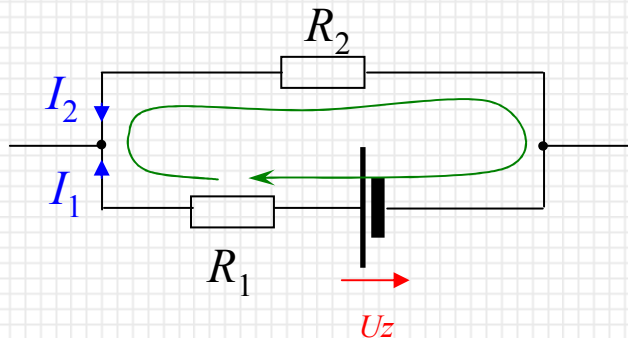
$\oint_l \mathbf{E} \cdot d\mathbf{l} = 0$ Integrál intenzity pozdĺž uzavretej dráhy je rovný 0.

$$dU = \mathbf{E} \cdot d\mathbf{l} \xrightarrow{\mathbf{E} = \frac{\mathbf{J}}{\sigma}} = \frac{1}{\sigma} \mathbf{J} d\mathbf{l} \xrightarrow{\mathbf{J} \parallel d\mathbf{l}, J = \frac{I}{S}} = \frac{1}{\sigma} \frac{I}{S} d\mathbf{l} \cdot \mathbf{e}_l \xrightarrow{dR} = IdR$$

Na úseku rezistora dR je teda úbytok napätia dU . Na celom rezistore R je úbytok U .

$$U = \int \mathbf{E} \cdot d\mathbf{l} = IR$$

Príklad použitia 2.KZ

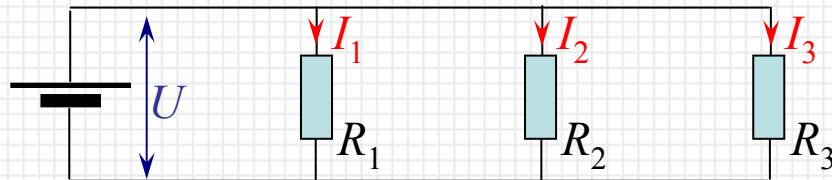
$$\oint_l \mathbf{E} d\mathbf{l} = R_1 I_1 - R_2 I_2 - U_z = 0$$

Pozn. Keďže zdroje sú tiež súčasťou uzavretej dráhy, treba napätie na zdroji uvažovať.

Spájanie rezistorov

Paralelné zapojenie (U je na všetkých rezistoroch rovnaké)

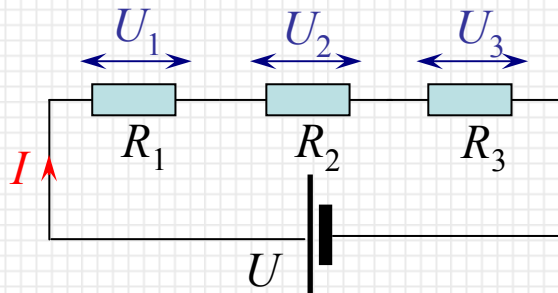
$$I = \sum_i I_i \longrightarrow = \sum_i \frac{U_i}{R_i} \longrightarrow = U \sum_i \frac{1}{R_i} \longrightarrow \frac{I}{U} = \sum_i \frac{1}{R_i}$$

$$\frac{1}{R} = \sum_i \frac{1}{R_i}$$

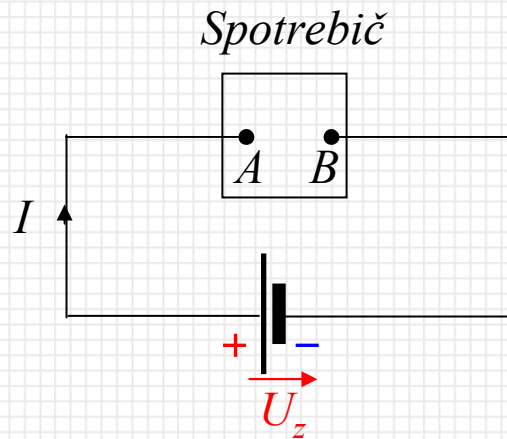
Sériové zapojenie (rovnaké I tečie všetkými rezistormi)

$$U = \sum_i U_i \longrightarrow = \sum_i R_i I_i \longrightarrow = I \sum_i R_i \longrightarrow \frac{U}{I} = \sum_i R_i$$

$$R = \sum_i R_i$$

Práce a výkon, Joulov zákon

$$dq = Idt$$

$$dA = Udq \longrightarrow = UI dt$$

$$A = \int UI dt$$

$$P = \frac{dA}{dt} \longrightarrow = \frac{UI dt}{dt} \longrightarrow = UI [W] = [VA]$$

Z Ohmovho zákona: $U = RI$

$$P = RI^2 = \frac{U^2}{R} = \frac{I^2}{G} = GU^2$$

Joulov zákon